

SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR,
FERICITUL AUGUSTIN,
PSEUDO-CIPRIAN

SCRIERI DESPRE MOARTE
ȘI ÎNVIERE (I)

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREAFLICITULUI PĂRINTE
D A N I E L
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Traducere din limbile greacă veche și latină,
introducere și note de Corneliu CLOP

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
BUCUREȘTI - 2018

CUPRINS

Cuvânt înainte	5
Introducere	9
1. Răspunsuri vechi la probleme actuale.....	10
2. Lămuriri liturgice de actualitate cu privire la înmormântare	16
Notă asupra ediției.....	27

I. RUGĂCIUNI PENTRU CEI ADORMITI (ORATIONES PSEUDOCYPRIANAE)

Notă introductivă.....	33
Ps. Ciprian, Rugăciunea I: Sfânt	35
Ps. Ciprian, Rugăciunea II: Doamne sfinte.....	39

II. OMILII

II. 1. Omilii la sărbători și la sfinți	
II.1.1. Omilii la Paști. Învierea lui Hristos	
– garanția invierii noastre cu trupul	
II.1.1.1 Fer. Augustin, <i>Predica 218/C. Despre pătimirile Domnului</i>	47
II.1.1.2 Fer. Augustin, <i>Predica 242/A. În zilele Paștilor. Despre invierea trupurilor</i>	55
II.1.2. Omilii despre martiri. Sfinții – „cei care au luptat	
cu păcatul până la moarte”	
II.1.2.1. Sf. Ioan Gură de Aur, <i>Spre lauda Sfântului Ștefan, primul martir</i>	62
II.1.2.2. Fer. Augustin, <i>Predica 335/B. La sărbătoarea sfinților martiri.</i> [Despre moarte].....	69
II. 2. Omilii la Evanghelie și la epistole pauline	
II.2.1. Omilii la Evanghelie	
II.2.1.1. Sf. Ioan Gură de Aur, <i>La fiul văduvei (Luca 7, 11-16)</i>	82

II.2.1.2. Fer. Augustin, <i>Predica 98. Despre cuvintele Evangheliei de la Luca 7, 11-15 și despre cei trei morți pe care i-a inviat Domnul</i>	93
--	----

II.2.2. Omilii la epistole pauline

II.2.2.1. Sf. Ioan Gură de Aur, <i>Omilia 7 la 1 Tesaloniceni 4, 13-15 (Despre a doua venire a Domnului și învierea trupurilor)</i>	104
II.2.2.2. Fer. Augustin, <i>Predica 173. Despre cuvintele Apostolului (1 Tesaloniceni 4, 12-17)</i>	115

II. 3. Omilii diverse. Viața aceasta și viața veșnică.

Omul – peregrin spre Ierusalimul ceresc

II.3.1. Sf. Ioan Gură de Aur, <i>Despre post și milostenie</i>	121
II.3.2. Fer. Augustin, <i>Predica 346. Despre călătoria noastră în viața aceasta prin credință</i>	132

III. OPUSCULE

III.1. Sf. Ioan Gură de Aur, Despre mângâiere în fața morții

Notă introductivă.....	141
<i>Despre mângâiere în fața morții, I.</i>	144
<i>Despre mângâiere în fața morții, II</i>	155

III.2. Fer. Augustin, Despre grija pe care se cuvine

să o avem față de cei morți

Notă introductivă.....	173
<i>Despre grija pe care se cuvine să o avem față de cei morți</i>	176

INTRODUCERE

Firea omenească, supusă stricăciunii, a văzut dintotdeauna¹ în moarte una dintre cele mai grele – dacă nu chiar cea mai grea – pietre de încercare, din pricina faptului că moartea, în esență ei, continuă să rămână o mare taină. Astfel că, de multe ori, din grija față de cei adormiți, încă din cele mai vechi timpuri, oamenii au căutat răspunsuri în privința felului în care trebuie să se îngrijească de sufletele celor plecați dintre noi.

---

¹ Pentru cultul morților în religiile necreștine, vezi pr. prof. dr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericăescă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985, pp. 330-331. În privința cultului morților la iudei, pr. prof. dr. E. BRANIȘTE, *Liturgica generală...*, pp. 331-332, precizează: „Astfel, din cartea *Judecători* (XI, 40) vedem că la evrei în epoca Judecătorilor era curent uzul ca amintirea morților iluștri să fie plânsă patru zile pe an. Tradiția aceasta s-a păstrat, de altfel, până astăzi la evrei, care rostesc rugăciuni pentru cei morți de patru ori pe an: în ziua Împăcării (Ispășirii, Iôm kipur), la Paști, la Cincizecime și la sărbătoarea Corturilor (15-22 luna a șaptea)”; Tomáš ŠPIDLÍK, *Spiritualitatea Răsăritului creștin. I. Manual sistematic*, ed. a II-a, trad. diac. Ioan I. Ică jr., cuvânt înainte Marko Rupnik, Ed. Deisis, Sibiu, 2005, p. 159: „În *Vechiul Testament*, domeniul morții se numește *sheol*; el este descris drept o regiune sau o împărătie ce își exercită puterea în regiunile inferioare ale pământului, din care izbucnește în însăși inima celor vii. Astfel, boala, captivitatea, adversitățile, sunt toate resimțite drept o cădere în lumea morților”.

I. RĂSPUNSURI VECHI LA PROBLEME ACTUALE

Fericitul Augustin aduce o serie de lămuriri la unele probleme practice legate de rânduielile pe care se cuvine să le îndeplinim față de cei adormiți. Aceste explicații pe care el le-a dat la începutul sec. al V-lea își păstrează valabilitatea și actualitatea pentru omul contemporan.

a. Locul în care este înmormântat cineva. Fericitul Augustin susține că nu este important să îngropăm pe cineva într-un loc deosebit, ci o mai mare importanță au rugăciunile, ofrandele aduse la Sfânta Liturghie și faptele de milostenie pe care le facem pentru sufletul lui².

b. Obligația de a face înmormântare și problema lipsei înmormântării. Episcopul de Hippo arată că, atunci când este posibil, avem obligația să facem înmormântarea:

„Pe măsura posibilităților să se aibă grijă de înmormântare și de construirea mormintelor³, deoarece și acestea sunt trecute în Sfintele Scripturi printre faptele bune nu numai în privința trupurilor patriarhilor și ale altor sfinți, ci și a cadrivelor oricui dintre cei care zăceau [neîngropați]; ba au fost amintiți și lăudați cei care au făcut acestea chiar și în privința trupului Domnului”⁴.

Dar în cazuri excepționale, când nu putem să facem înmormântarea, fiind împiedicați de diverse împrejurări (e.g.

² FERICITUL AUGUSTIN, *Despre grija pe care se cuvine să o avem față de cei morți*, 22.

³ *Cura sepeliendi et sepulcra construendi*.

⁴ FERICITUL AUGUSTIN, *Predica* 172, 3.

cazul martirilor ale căror trupuri au fost arse), nu trebuie să credem că lipsa înmormântării aduce atingere liniștii sufletului, aşa cum credeau păgânii⁵.

c. Tristețea și doliul după cei adormiți. Fericitul Augustin arată că o anumită tristețe pentru cei adormiți este firească, dar ea nu trebuie să se transforme în deznașejde⁶. Încă înaintea lui, Sfântul Ciprian și Sfântul Ioan Gură de Aur recomandau creștinilor să nu poarte culoarea neagră, simbol al doliului⁷.

d. Comunicarea dintre cei vii și cei morți în vis. În ce fel ne ajută martirii. Fericitul Augustin aduce în discuție și o problemă extrem de complicată care macină sufletele multor credincioși și în zilele noastre, și anume faptul că îi visează pe cei adormiți. El se întrebă în ce fel apar morții în vis și dacă sunt chiar ei sau sunt lucrări dumnezeiești care se petrec prin intermediul îngerilor. Încercând să găsească un răspuns la această întrebare, face o paralelă între situația în care un om viu îi apare altuia în vis, iar el nici măcar nu știe până când îi spune cel care l-a visat, și situația în care un om mort îi apare în vis unuia viu, întrebându-se de ce nu ar putea fi la fel – i.e. cel mort să nu știe⁸. Tot în cadrul acestei teme ample, episcopul Hipponei încearcă să găsească un răspuns și la întrebarea:

⁵ FERICITUL AUGUSTIN, *Despre grija...*, 3.

⁶ Vezi FERICITUL AUGUSTIN, *Predica* 173, 3.

⁷ Cf. John BARCLAY, *Pauline Churches and Diaspora Jews*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2011, p. 232.

⁸ Această problemă va fi lămurită, mai târziu, prin teoria energiilor necreate.

în ce fel sunt puse în practică minunile⁹ săvârșite de sfintii¹⁰ martiri¹¹? Oare le săvârșesc martirii însăși, oare sunt săvârșite prin îngeri, sau și una și alta? Fericitul Augustin depășește un anumit nivel scolaristic al acestei discuții atunci când, în

⁹ Cf. Ioannis ROMANIDES, *Dogmatica patristică ortodoxă. O expunere concisă*, trad. de Dragoș Dâscă, Ed. Ecclesiast, Sibiu, 2010, p. 97: „Această putere a Crucii și a Învierii este iubirea lui Dumnezeu care se află în lucrare mai înainte ca lumea să existe pe lângă Dumnezeu, în creația și economia lumii, înainte de Întrupare, în Întrupare, înainte de Jertfa de pe Cruce, în Jertfa de pe Cruce și după Jertfa de pe Cruce. Prin puterea Jertfei de pe Cruce și a Învierii Dumnezeu lucrează în dumnezeiasca Euharistie și în Taine împăcarea și sprijinirea credincioșilor, ca și creșterea lor duhovniciească și maturizarea lor în termeni de îndumnezeire [theosis]”.

¹⁰ Cf. Georgios MANTZARIDIS, *Morală creștină*, vol. II, trad. Cornel Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2006, p. 231: „Sfânt prin fire este doar Dumnezeu. Dar și oamenii se fac sfinti când participă la sfîntenia lui Dumnezeu prin harul Sfântului Duh. Iar părțășia omului de sfîntenia lui Dumnezeu se arată în lume prin sporirea și desăvârșirea lui morală”. Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, pp. 313-314: „Sfinții sunt aproape de Hristos, au «îndrăzneală» la El. Iisus i-a declarat «prietenii» Lui (*Ioan* 15, 4) și i-a asigurat: «Dacă rămâneți întru Mine și cuvintele Mele rămân întru voi, veți cere orice veți vrea și se va împlini vouă» (*Ioan* 15, 7). «Cereți și veți primi, ca bucuria voastră să fie deplină» (*Ioan* 16, 24). Pe baza acestor asigurări ale Domnului, *Biserica este convinsă că sfintii pun această îndrăzneală a lor în slujba iubirii față de cei care au nevoie de ajutor și a mântuirii lor, cerând acest ajutor și mântuirea acestora de la Hristos*, cum a cerut Avraam (*Facerea* 18, 23-33). Căci numai aşa «bucuria lor este deplină»”.

¹¹ Cf. Pr. E. BRANIȘTE, *Liturgica generală...*, p. 450: „S-au calculat aproximativ la 7 milioane trupurile morților înmormântați în catacombele Romei, dintre care circa un milion și ½ ar fi trupuri de martiri”.

față acestor probleme deosebit de complicate, el recunoaște limitele puterii de înțelegere a naturii umane și ne arată că nu trebuie să căutăm ceea ce, de fapt, nu ne dăunează cu nimic să nu știm, căci Mântuitorul ne-a arătat tot ceea ce trebuie să știm pentru a dobândi viața veșnică¹².

e. Mijloacele prin care putem să-i ajutăm pe cei adormiți.

Mesajul de bază al episcopului Hipponei este acela că putem să-i ajutăm pe cei adormiți prin următoarele mijloace: ofrandele aduse la Sfânta Liturghie¹³ (*sacrificia altaris*), rugăciunile (*orationes*) și faptele de milostenie (*elemosynae*). Acest mesaj este reluat de Fericitul Augustin și în *Predica* 172:

„Însă nu trebuie să ne îndoim că cei morți pot fi ajutați prin rugăciunile sfintei Biserici și prin jertfa mântuitoare¹⁴ și

¹² FERICITUL AUGUSTIN, *Despre grija...*, 21.

¹³ Sfântul Nicolae Cabasila a arătat în mod limpede că Liturghia se săvârșește atât pentru cei vii, cât și pentru cei adormiți: „S-a arătat însă că orice odihnă a sufletelor și orice premiu al virtuții, fie mic, fie mare, nu e altceva decât această Paine și acest Pahar împărtășite într-un mod corespunzător fiecărui gen: al viilor și al morților. Fiindcă de aceea a numit Domnul desfătarea dreptilor în viața viitoare ospăt/cină [*deipnon*; cf. *Luca* 14, 12; 22, 30], ca să arate că acolo nu e nimic altceva în plus decât această Masă [*trapeza*]. Astfel dumnezeiasca lucrare sfântă [*hierourgia*] a Euharistiei este și pentru cei plecați de aici, cum este și pentru cei vii; și întrucât, cum s-a spus, aceia [cei vii] se sfîntesc într-un dublu mod [*dittos*], și aceștia [cei morți] se sfîntesc într-un dublu mod [*dittos*], iar cei mutați de aici nu au nimic mai puțin decât cei vii, ba chiar un lucru mai mare” (trad. rom. extrasă din vol. SFÂNTUL NICOLAE CABASILA, *Scrieri II. Explicări la dumnezeiasca Liturghie*, stud. introd. și trad. diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2014, pp. 328-329).

¹⁴ Sfânta Euharistie.

prin faptele de milostenie care se fac pentru sufletele lor; ca Dumnezeu să aibă față de ei mai multă milă decât li s-ar fi cuvenit potrivit păcatelor lor. Într-adevăr, întreaga Biserică păstrează ceea ce am primit de la părinți: ca să se roage pentru cei care au murit în părtășia trupului și a săngelui lui Hristos, când sunt amintiți, chiar în timpul jertfei [euharistice] la vremea lor, și să amintească faptul că jertfa se oferă și pentru ei. Iar când se fac fapte de milostenie spre pomenirea lor, cine ar putea să se îndoiască de faptul că îi ajută pe cei pentru care nu se înalță rugăciuni lui Dumnezeu în zadar? Nu trebuie să avem niciun fel de îndoială: acestea le sunt de folos celor adormiți!“¹⁵

Biserica se roagă pentru toți cei adormiți care au fost botezați¹⁶. În *Despre grijă pe care se cuvine să o avem față de cei*

¹⁵ FERICITUL AUGUSTIN, *Predica* 172, 2.

¹⁶ Această regulă rămâne valabilă, chiar dacă, în timp, Biserica a stabilit unele interdicții care nu s-au păstrat întotdeauna. Amintim următorul exemplu din pr. Nicolae NECULA, *Tradiție și innoire în slujirea liturgică*, vol. I, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996, p. 270: „Pravila de la Govora merge chiar mai departe și, în glava 40, prescrie aceeași interdicție [de a nu se face înmormântare și pomenire] și celor care au fost uciși fiind prinși în timpul când furau ceva sau când săvârșeau păcatul preacurviei”. Paul EVDOKIMOV, *Viața spirituală în cetate*, trad. Măriuca și Adrian Alexandrescu, Ed. Nemira, București, 2010, p. 93: „Iată, frate, porunca pe care îl-o dau – spune Sf. Isaac în *Cuvinte despre sfintele nevoiște* –, ca milostivirea să atârne întotdeauna mai greu în balanță până când vei simți în tine însuți milostivirea pe care Dumnezeu o are față de lume». Vecernia Mare care urmează după Liturghia de la Cincizemile conține cele trei rugăciuni ale Sfântului Vasile. Cea dintâi aduce Biserica în fața Tatălui; cea de-a doua roagă pe Fiul să-i apere pe toți cei aflați în viață; cea de-a treia se roagă pentru toți morții, începând de la facerea lumii: «Tu care binevoiești să ne asculți rugăciunile de pocăință pentru cei ferecați în iad

morți, Fericitul Augustin precizează: „Dar, deoarece noi nu putem să distingem [cui le sunt și cui nu le sunt de folos], se cuvine să le facem pentru toți cei botezați, ca nu cumva să fie lipsit cineva dintre cei la care aceste binefaceri pot și trebui să ajungă. Este mai bine ca acestea să fie făcute din belșug pentru cei cărora nici nu le fac rău, nici nu îi ajută, decât să le lipsească acelora pe care îi ajută”¹⁷. Această idee este dezvoltată și de părintele Dumitru Stăniloae:

„Avându-i pe cei adormiți în legătură dialogică cu noi, când cerem altora să-i pomenească și când săvârşim fapte de milostenie pentru ei, ei însiși cer prin noi într-un anumit fel această pomenire și ne preseză la săvârșirea acestor fapte. Nu numai noi săvârşim fapte pe care n-au avut ei timp sau n-au fost în dispoziția de a le împlini cât au trăit pe pământ, ci oarecum ei

---

și ne faci să nădăjduim că-i vei slobozi... Îți aducem rugăciunile noastre pentru sufletele lor...». O dată pe an, în ziua Cincizemii, Biserica se roagă chiar și pentru sinucigași... Nu spuneau oare Origen și Fericitul Augustin că mulți sunt afară și par a fi înăuntru, și mulți sunt înăuntru și par a fi afară?“; p. 94: „Iubirea Bisericii nu cunoaște margini, ea duce destinul răzvrătiților și-l încredințează în mâinile Tatălui, or, potrivit Sfântului Irineu, aceste mâini sunt Hristos și Duhul Sfânt”. În acest context, amintim faptul că Fericitul Augustin a avut o poziție vehementă împotriva sinuciderii (vezi *De civitate Dei*, 1, *passim*): „Nimeni nu trebuie să-și ridice viața din dorința unei vieți mai bune pe care o speră după moarte, deoarece cei vinovați de sinucidere, prin dispariția lor prin moarte, nu vor primi o viață nouă” (citat extras din AURELIU AUGUSTIN, *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, vol. I, stud. introd. de Gheorghe Vlăduțescu, trad. din lb. latină, notiță introductivă, note și tabel cronologic de Paul Găleșanu, Ed. Științifică, București, 1998, p. 103).

¹⁷ FERICITUL AUGUSTIN, *Despre grijă...*, 22.

înșiși participă la săvârșirea lor prin noi, prin presiunea ce-o exercită aşteptarea sau apelul lor asupra noastră. Sfântul Ioan Damaschin spune că Dumnezeu «le socotește ca fapte ale lor». Iar întrucât toate faptele bune se săvârșesc din îndemnul lui Dumnezeu, Căruia îi răspundem prin ele, faptele pentru cei adormiți sunt săvârșite și ele și de Dumnezeu, întrucât noi le săvârşim răspunzând apelului lui Dumnezeu de a le săvârși. Iar prin aceste fapte îi atragem și pe cei către care le săvârşim să intre pentru cei adormiți în dialogul rugăciunii cu Dumnezeu, pentru a completa ce n-au făcut aceia cât au trăit”¹⁸.

2. LĂMURIRI LITURGICE DE ACTUALITATE CU PRIVIRE LA ÎNMORMÂNTARE¹⁹

I. Slujba de înmormântare

1. Variante ale slujbei de înmormântare. Slujba de înmormântare are diverse variante în funcție de „vârsta sau

¹⁸ Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, „Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii”, în: *Studii Teologice*, an XXII, nr. 1-2 (1970), p. 35.

¹⁹ Nu vom face în continuare o trecere în revistă a celor superstiții care sunt reminiscențe păgâne și au chiar un caracter profund anticreștin (e.g. se presără boabe de porumb/grâu în urma mortului, atunci când este dus la groapă, pentru ca acesta să le tot numere, iar astfel să nu se mai poată întoarce acasă etc.). Amintim și următoarele versuri: „...Și-n mâna care poartă scut / Ti-ai pus un ban. // Cu făclioara, pe-unde treci, / Dai zare negrilor poteci / În noaptea negrului pustiu, / Iar banu-i vamă peste râu...” (George CoșBUC, *Moartea lui Fulger*).

starea harică a celor răposați”²⁰: pentru copii până la 7 ani, pentru mireni trecuți de 7 ani, pentru diaconi și preoți de mir, pentru călugări și arhierei și rânduiala din Săptămâna Luminată, care se săvârșește pentru toți la fel²¹.

2. Lucruri necesare pentru săvârșirea înmormântării – problema unei norme unitare. Atâtă vreme cât există un cadru general unitar, existența diverselor tradiții locale, care au la bază tradiția Bisericii și nu sunt simple superstiții, nu reprezintă o problemă²². Pr. prof. Nicolae Necula susține că următoarele lucruri sunt absolut necesare pentru săvârșirea slujbei înmormântării: coliva din grâu, pâine/colac și prescură făcute tot din grâu și vinul amestecat cu untdelemn, care se varsă peste trupul celui adormit, amintind faptul că a fost botezat; în plus, există o multime de alte practici cu un caracter local²³.

²⁰ Pr. prof. dr. N. NECULA, *Tradiție și înnoire...*, vol. 1, p. 255.

²¹ Cf. Pr. prof. dr. N. NECULA, *Tradiție și înnoire...*, vol. 1, p. 255.

²² Cf. Prof. dr. Ioannis FOUNDOULIS, *Dialoguri liturgice. Răspunsuri la probleme liturgice*, vol. II (151-300), trad. de lector dr. Sabin Preda, Ed. Bizantină, București, 2009, pp. 170-171: „Varietatea, câtă vreme se sprijină pe tradiția Bisericii, nu trebuie să ne înfricoșeze, nici să fim gata să o dezaprobați în numele unui cult aşa-zis uniform. O uniformitate în toate n-a existat niciodată în cultul nostru. [...] Numai produsele industriale sunt în totalitate asemenea între ele”.

²³ Cf. Pr. prof. dr. N. NECULA, *Tradiție și înnoire...*, vol. 1, pp. 251-255. Menționăm următorul exemplu din vol. pr. prof. dr. N. NECULA, *Tradiție și înnoire...*, vol. 1, p. 293, unde se precizează că în *Tipic* nu se spune nimic de pecetluirea mormântului, dar în unele zone sunt însemnate marginile gropii cu semnul Crucii și preotul spune: „Se pecetluiește mormântul acesta până la a doua venire a Mântuitorului

3. Femeii lăuze i se poate face slujba de înmormântare în Biserică. Chiar dacă nu i s-au citit rugăciunile de 40 de zile, femeia lăuză poate fi dusă în biserică pentru a i se face slujba de înmormântare, fără a i se mai citi rugăciunile pentru intrare în biserică²⁴.

4. Copiilor morți nebotezați nu li se face slujba înmormântării, iar celor cărora li s-a citit rugăciunea de nume li se face după ritual redus²⁵. Nu li se face slujba înmormântării

---

Hristos, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin!», după care ia pământ cu lopata și aruncă crucea deasupra siciului cu formula: «Al Domnului este pământul și plinirea lui, lumea și cei care locuiesc într-însa». Cât privește pecetluirea și formula prin care se face aceasta, ele sunt, fără îndoială, improvizări pe care cărțile de ritual nu le amintesc sau nu le prescriu. Ele sunt însă interesante ca idee, pentru că în mod firesc ar trebui ca răposații să rămână în locul unde au fost înmormântați până la sfârșitul veacurilor și la doua venire, când trupurile vor învia. Prin aceasta s-ar arăta și un respect față de înaintașii noștri, la care, în timp, ne vom adăuga și noi, cei care le arătăm acest respect. Practica pecetluirii este, probabil, inspirată chiar din pecetluirea mormântului Mântuitorului, așa cum istorisesc Sfintele Evanghelii: «Iar ei, ducându-se, au întărit mormântul cu strajă, pecetluind piatra» (*Matei 27, 66*)

²⁴ Prof. dr. I. FOUNDULIS, *Dialoguri liturgice...*, vol. III (301-400), trad. de pr. Victor Manolache, Ed. Bizantină, București, 2009, p. 212, amintește recomandările Apostolului Pavel din *Everei 9, 14*: „Cele care-l intinează pe om și-l împiedică să slujească Dumnezeului celui viu nu sunt nici morții, nici funcțiunile fizice ale trupului omenesc, ci faptele moarte care intinează cugetul lor”.

²⁵ V. hotărârea Sfântului Sinod nr. 8208 din 29 octombrie 2010, cu privire la stabilirea unei norme unitare în Biserică Ortodoxă Română privind rânduiala bisericească la înmormântarea pruncilor decedați înainte de primirea Tainei Sfântului Botez.

și nici nu pot fi pomeniți pentru că ei nu au fost botezați, deci nu sunt membri ai Bisericii²⁶. Nu există o hotărâre dogmatică cu privire la starea sufletelor lor: „Ce se întâmplă cu sufletele copiilor avortați, cu voie sau fără voie, ale celor născuți morți sau morți nebotezați intră în iconomia divină și în dragostea Sa nemărginită”²⁷.

5. Celor care se incinerează nu li se face slujba de înmormântare și nici nu sunt pomeniți²⁸.

6. Sinucigașilor nu li se face slujba înmormântării și nici nu sunt pomeniți²⁹. Hotărârea Sfântului Sinod nr. 506

---

²⁶ V. și prezentarea din pr. prof. dr. Nicolae NECULA, *Tradiție și înnoire...*, vol. 1, pp. 257-261.

²⁷ Pr. prof. dr. Nicolae NECULA, *Tradiție și înnoire...*, vol. 1, p. 261. Paul EVDOKIMOV, *Viața spirituală...*, pp. 79-80: „Soarta pruncilor morți nebotezați și cea a păgânilor își află răspunsul în «propovăduirea la iad», învățătură comună Părinților răsăriteni. Evanghelia propovăduită în iad răsună neîncetat și cei care au murit fără a o fi auzit pe când erau în viață o aud după moarte și sunt liberi s-o primească”; p. 90: „Răsăritul nu pune limite nici milostivirii lui Dumnezeu, nici libertății omului de a refuza veșnic această milostivire”.

²⁸ Această situație este explicată în hotărârea nr. 4529 din 5 iulie 2012 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în legătură cu practica necreștină a incinerării morților. V. și G. MANTZARIDIS, *Morală...*, pp. 521-525, unde vorbește despre arderea morților.

²⁹ V. hotărârea Sfântului Sinod nr. 506 din 1949, privind înmormântarea sinucigașilor „ieșiți din minti”. Pr. prof. dr. N. NECULA (*Tradiție și înnoire...*, vol. 1, p. 272) face următoarea recomandare: „Cum însă până în prezent nu avem o hotărâre expresă a Sfântului Sinod privitoare la aceste două situații și dacă în cazul al doilea este îngăduită înmormântarea sinucigașilor, pentru a nu greși, calea cea mai bună de urmat este aceea de a cere sfatul și binecuvântarea ierarhului locului, cu documentație bine